

Ljiljana Kolenić
Frazeologija u Kanžličevim Molitvenicima

dr. Ljiljana Kolenić, Pedagoški fakultet, Osijek, prethodno priopćenje, Ur.: 25. lipnja 1993.

UDK: 801.561.8:808.62, KANIŽLIĆ, A.

Članak govori o Kanižličevoj frazeologiji u **Molitvenicima**. Iz analize frazema zaključuje se da ih je više iz književnoga jezika nego iz razgovornog, da po strukturi ima najviše frazema čija je jezgra imenica i da frazeologija u **Molitvenicima** Antuna Kanžlića ima neke zajedničke osobine (ali i razlike) s njegovim poznatijim djelom **Sveta Rožalja**. Frazeologija u Kanžličevim **Molitvenicima** uspoređuje se i s frazeologijom u **Osmanu** Ivana Gundulića.

Frazeologiju Kanžličevih **Molitvenika** proučavala sam prema knjizi što ju je priredio Tomo Matić, *Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića*, Stari pisci hrvatski, JAZU knjiga XXVI, Zagreb 1940. U toj su knjizi sabrane Kanžličeve pjesme pod naslovom *Pjesme iz Kanžličevih molitvenika*. To je Matićev izbor iz Kanžličevih zbirki *Bogoljubstvo na poštenje s. Franceška Savarije* (Trnava 1759), *Primogući i srdce nadvladajući uzroci* (Zagreb 1760), *Bogoljubnost molitvena* (Trnava 1766), *Mala i svakomu potribna bogoslovica* (Trnava 1773). Tomo Matić svoj izbor pjesama što ih je uvrstio u *Molitvenike* objašnjava ovako: "Nijesam u nj uzeo pjesama, koje su se u duhu tradicije stare hrvatske pučke crkvene pjesme pjevale i u Slavoniji, a Kanižlić ih je uvrstio u svoje molitvenike..."¹ "Naprotiv, uzete su u ovo izdanje pjesme s jače istaknutim ličnim čuvstvima, i mislima autorovim, osobito pjesme o duhovnoj ljubavi baroknoga stila, kojima se Kanižlić odvojio od tradicije crkvene pjesme svojega zavičaja i pošao - barem za Slavoniju - novim stazama."² Zaključuje: "Znam vrlo dobro, da se ta granica, što sam je kušao odrediti između pjesma, koje da se iz Kanžličevih molitvenika uzmu u ovo izdanje, ne može uvijek i svagdje

¹ Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića. Priredio za štampu i uvod napisao T. Matić, Stari pisci hrvatski, JAZU, knjiga XXVI, Zagreb 1940, str. XXXIX.

² Pjesme, n. d., str. XXXIX.

točno i pouzdano povući, pa da će u izboru pjesama biti subjektivnoga shvaćanja, no mislim, da u načelu nijesam pošao rdavnim putem, kada sam iz Kanižličevih molitvenika uzeo u ovo izdanje pjesme, koje su njegove barem time, što je u njima pošao u Slavoniji novim stazama i odvojio se od tradicionalne pučke crkvene pjesme, u kojoj je također surađivao, ali za sada barem nije moguće odrediti opseg te suradnje.³

Tomi je Matiću, dakle, kriterij za izbor Kanižličevih duhovnih pjesama ovo: da ih je Antun Kanižlić sâm stvorio, da se razlikuju od hrvatske pučke crkvene pjesme i da imaju obilježje baroknoga stila.

U *Pjesmama iz Kanižličevih molitvenika* nalaze se frazemi različitih struktura.

1. Frazemi čija je jezgra imenica, a sastoje se obično od pridjeva i imenice: nauk Božji, danak bili, smrtni danak, doba gluho, rajski dvori, slavno ime, gorke suze, cvit života, život vični, zvirad ljuta, lava ljuta, ljute zmije, jezik sločesti, tvrdi kamen, dragi kamen, živi oganj, smrtna rana, srdce čisto, srdce skrušeno, srdce tvrdo.

2. Frazemi čija je jezgra glagol, a sastoje se od glagola i imenice, glagola i prijedložnoga izraza i sl.:

boj biti, duše spasit, duša se dili, srdce gori i vene, ljubav planu, na križu propet, kano da su mrtve šute, kanoti vosak raztopiti.

3. Frazemi što imaju službu priložne oznake, obično je riječ o prijedložnomu izrazu:

po svem svitu, u vičnih mukah.

Zanimljivo je da se najviše frazema u *Molitvenicima* javlja u obliku sveze pridjeva i imenice (često u inverziji: imenica i pridjev). Ako to usporedimo sa strukturom frazema u Kanižličevu poznatijem djelu *Sveta Rožalija*⁴, vidjet ćemo da u *Rožaliji* ima daleko veći broj frazema čija je jezgra glagol (a ti su frazemi uobičajeniji u razgovornu jeziku).

Neki se frazemi javljaju i u *Molitvenicima* i u *Rožaliji*: doba gluho, tvrdo srdce, prvli put, život vični, ljuta zvir/zvirad, bili danak, srdce je od leda, srdce gori, u dobri čas.

U *Rožaliji* frazemi su uglavnom tematski vezani uz opreku nesreća, zlo - sreća, dobro. U *Molitvenicima* najviše je frazema što su tematski vezani uz crkvu i Sveto pismo: u Ime Božje, po milosti Božjoj, nauk Božji, rajska dika, rajski dvori, rajska vrata, duše spasit, svaki križ svoj ima, u vičnih mukah, srdce čisto, srdca skrušena, život vični. Čest je frazem i put pravi, uz koji se javljaju glagoli: vratim, zašao, obrati, uputi (npr. na put pravi uputi). Takav je izbor frazema u skladu sa štivom molitvenika koji vjernike žele uputiti na pravi put, upoznati ih s milosti Božjom, spasiti njihove duše i pripremiti ih za ulazak u rajске dvore. Ako su frazemi u *Rožaliji* vezani uz osnovnu opreku nesreća - sreća, u *Molitvenicima* bi ta opreka mogla biti zemaljski život - ulazak u raj. Tako bi za život na zemlji bili vezani frazemi: smrtni danak, svaki križ svoj ima, pravi put, smrtna rana, srdce gori i vene, srdce tvrdo, srdce čisto, srdca skrušena, gorke suze, suza vrućih, cvit života, bili su i prošli, a za raj: rajska vrata, rajski dvori, rajska dika, život vični.

³ Pjesme, n. d., str. XL.

⁴ Antun Kanižlić, *Sveta Rožalija panormitanska divica*, Beč 1780.

Obično se uz zvijeri, životinje, u frazemima javlja u *Molitvenicima* pridjev ljut: lava ljuta, zvirad ljuta, ljute zmije.

U *Svetoj Rožaliji* uz knjiške frazeme javlja se podjednak broj i razgovornih. U *Molitvenicima* nema mnogo razgovornih frazema, mnogo ih je više iz književnoga jezika, onih što su vezani uz Sveto pismo. Od malobrojnih razgovornih mogu se izdvojiti: vara me oko, gore naše list, na po mrtva, kost i koža.

U *Svetoj Rožaliji* najčešće se u frazemima javljaju ove imenice: srdce, oko, put, rlč, duša, vrime, život, usta. U *Molitvenicima* istoga sutora najčešće su imenice u frazemima: srdce (srdce gorl i vene, srdce čisto, srdce tvrdo, srdca skrušenoga, srdce je kamen, srdce od leda, svim srdcem ljubim), Bog (u ime Božje, po milosti Božjoj, nauk Božji). Iz toga se vidi da Kanižlić u svojim djelima u frazemima često rabi imenicu **srdce**.

Gotovo svi frazemi koje nalazimo u *Molitvenicima* rabe se u hrvatskom književnom jeziku i danas. Možemo reći da se i u frazeologiji vidi da početak hrvatskoga standardnog jezika započinje polovicom 18. stoljeća radom hrvatskih slavonskih pisaca.

Tomo je Matić upozorio da je u *Pjesmama iz Kanižličevih molitvenika* izdvojio one pjesme koje obilježuje barokni stil. Vidljivo je iz usporedbe frazeologije u *Molitvenicima* i *Rožaliji* da izbor frazema ne određuje samo stil, nego i tematika, književna vrsta... Frazeologiju jednoga baroknog spjeva, Gundulićeva *Osmana*, proučili su Antica Menac i Milan Moguš. Oni tvrde da jezik baroknoga pjesnika u junačkoj poemi "ne može imati u cijelosti onaj karakter kakav danas nalazimo u suvremenom jeziku"⁵. Zaključuju da frazemi u *Osmanu* Ivana Gundulića "stilistički pripadaju neutralnom ili uzvišenom stilu"⁶, da su "emocionalno obojeni". Za razliku od "uzvišenoga" stila Gundulićeva *Osmana*, u književnom djelu *Dubravka* istoga autora javljaju se i frazemi "sa sniženom stilističkom oznakom" u govoru satira. Antica Menac i Milan Moguš uočili su da je specifičnost Gundulićeva stila u čestoj uporabi pridjevnih atributa, pa i u frazemima⁷. Tu bismo mogli zabilježiti sličnost s frazeologijom u *Molitvenicima* Antuna Kanižlića. Rečeno je da je česta struktura frazema u *Molitvenicima* imenica i pridjev. U tom se smislu može govoriti o sličnosti u frazeologiji *Molitvenika* i *Osmana*. Neki su frazemi s takvom strukturom isti u obama djelima: bijell dan/danak, slavno ime, dragl kami/kamen, oganj živi, smrtna rana, zmija ljuta...

Sličnost je između Gundulićeva *Osmana* i Kanižličevih *Molitvenika* i u tomu što u obama djelima ima više knjiških frazema od onih razgovornih.

Vidljivo je da isti autor može birati različite frazeme (razgovorne - knjiške, imeničke - glagolske) u različitim djelima, što ovisi o inspiraciji, književnoj vrsti, tematici. Ipak, po određenu broju istih frazema u Kanižličevim *Molitvenicima* i *Rožaliji* i po nekim zajedničkim crtama, možemo govoriti o prepoznatljivosti Kanižličeve frazeologije.

⁵ Antica Menac i Milan Moguš, *Frazeologija Gundulićeva "Osmana"*, Forum, sv. 7-8, Zagreb 1989, str. 194.

⁶ Antica Menac i Milan Moguš, n. d., str. 195.

⁷ Antica Menac i Milan Moguš, n. d., v. str. 197.

SUMMARY

Ljiljana Kolenić

PHRASEOLOGY IN KANIŽLIĆ'S PRAYER-BOOKS

This article is about phraseology in Kanižlić's prayer-books. Phrases in prayer-books have various structures. In most of them the central word is a noun. The most of them are not so usual in everyday speech. We can find them in the books, especially in Bible. Phraseology in Kanižlić's prayer-books are compared with the phraseology in Kanižlić's **Sveta Rožalija**.